

Endometriosis

Patsiendi infomaterjal

Käesoleva infolehe eesmärgiks on anda teavet endometriosisi ja selle ravi kohta.

Mis haigus on endometriosis?

Endometriosis on naistel esinev krooniline haigus, mille puhul emaka limaskestast (endomeetriumi) sarnane kude paikneb kolletena väljaspool emakat. Sagedamini paiknevad need kolded munasarjades, emakas, emaka sidemetes, munajuhades, väikevaagna kõhukelme sisepinnal; harvem soolestikus, operatsiooniarmites, kusetees, emakakaelas, tupes. Teoreetiliselt võivad endometriosisi kolded paikneda kõikides kudedes.

Endometriosisi kude käitub sarnaselt emakaõõne limaskestale; seega toimub naissuguhormoonide toimel menstruatsioonitsükli erinevates faasides nende kollete kasvamine ning osaline eraldumine – veritsemine.

Kellel võib esineda endometriosis?

Endometriosis esineb enamasti viljakas eas naistel, kellel on menstruatsioonid. Harvadel juhtudel mõjutavad sümptomid patsiente ka menopausi saabudes (menstruatsioonide lõppemisel). Harva võib endometriosis esineda juba enne *menarchet* (menstruatsioonide algamine). Haiguse täpne levimus on teadmata, kuid oletatakse, et umbes 2-10% viljakas eas naistest on mõjutatud endometriosisist. Rasestumise raskustega naiste seas on endometriosis ligi pooltel.

Milliseid kaebusi endometriosis põhjustab?

20-25%-l endometriosisiga naistest kulgeb haigus täiesti kaebusteta. Kuid kaebused võivad olla ka väga tugevad ja elukvaliteeti halvendavad. Peamised kaebused:

Valu. 73%-l endometriosisiga naistest esineb vaagnapiirkonna valu. Tüüpiline on valu teke või tugevnemine tsükliliselt: valu tugevneb 1-2 päeva enne menstruatsiooni, kestab tugevalt kogu menstruatsiooni vältel ja mõnel naisel ka paar päeva pärast menstruatsiooni. Valu tekib seetõttu, et endometriosisi kolded veritsevad tsüklikena, mistõttu tekib koldeid ümbritsevate kudede pinget ja krooniline põletik. Lõpuks võivad tekkida liited (sidekoelised väädid) endometriosisist haaratud organite vahele, mille tõttu võib kaasneda pidev valu.

Lastetus. 25%-l endometriosisiga naistest esineb probleeme rasestumisega. See on seotud nii liidetega munajuhade ja munasarjade piirkonnas, kui ka pideva põletikulise protsessiga. Sageli on rasestumise õnnestumiseks vajalik viljatusravi.

Muud kaebused. Harvem esinevad seedetegevuse- ja urineerimishäired, valulik seksuaalvahekord, pidev väsimus, alaseljavalu, väga vererohke menstruatsioon.

Millised on haiguse vormid?

Pindmine endometriosis. Tüüpiliselt väikevaagna kõhukelme sisepinnal või organite peal pindmiselt asetsevad haiguskolded.

Munasarja endometriosis. Kõige sagedamini diagnoositud endometriosisi vorm – munasarja endometriosisist tekkinud tsüst ehk endometrioom. Tsüsti iseloomulikuks tunnuseks on šoklaaditaoline pruun sisu. 1/3-l juhtudest on taolised tsüstid mõlemas munasarjas.

Süvaendometriosis. Harv ning kõige tõsisem endometriosisi vorm, mille puhul on haigusest haaratud erinevad kõhuõõneorganid (nt sool, kusepõis, kusejuhad).

Diagnoosimine

Endometriosisi on sageli raske diagnoosida, kuna sümptomid on väga ebaspetsiifilised ja avalduvad erinevatel naistel erinevalt. Esmane kahtlus tekib arstil enamasti naise kaebuste põhjal. Vahel võib olla tegu ka juhuleiuga operatsiooni käigus.

Peamised uuringud diagnoosi kinnitamiseks on järgmised:

Günekoloogiline ultraheli. Kasutatakse emaka ja munasarjade ning kõrval olevate kudede seisundi hindamiseks. Ultraheli sagedasem leid on endometrioom (munasarja endometriosisist tekkinud tsüst), mis esineb 25 %-l endometriosisiga patsientidest. Tüüpiline tsüst koos tüüpiliste kaebustega annab aluse kahtlustada endometriosisi.

MRT ehk magnetresonantstomograafia. Kasutatakse laiema levikuga endometriosisikollete hindamiseks. Uuringu tegemine on näidustatud ainult teatud erijuhtudel diagnoosi täpsustamiseks.

Laparoskoopia. Võimaldab näha, kas kõhuõõnes esineb endometriosisile iseloomulikke koldeid ning vajadusel võtta koeproovi uuringuks ehk biopsia. Biopsia annab lõpliku haiguse diagnoosi kinnituse, seejuures ei ole koeproovi võtmine muude väga tüüpiliste haigustunnuste puhul vajalik.

Ravi

Endometriosis on krooniline haigus, mida ei ole võimalik välja ravida. Ravi eesmärgiks on maksimaalselt vähendada valu ja muid sümptomeid, suurendada rasestumise võimalust ning parandada naise elukvaliteeti.

Raviks kasutakse:

Valuvaigistid. Need leevendavad menstruatsiooni ajal tugevnevat valu ja vähendavad põletikureaktsiooni. On mõeldud kasutamiseks peamiselt lühiajaliselt tugevamate valuepisoodidega toimetulekuks.

Hormonaalsed vahendid. Need mõjutavad hormoontundlikke endometriosisikoldeid neid teatud määral vähendades ning takistades haiguse levimist; muudavad menstruatsioonid vähem valulikuks ning vähendavad menstruatsiooniaegse veritsuse hulka; aitavad haigust kontrolli all hoida. Võib kasutada pikema aja vältel.

Kui naisel ei ole kohe rasestumise soovi, sobivad enamasti raviks hormonaalsed rasestumisvastased vahendid (kombineeritud hormonaalne vahend, minipill, hormonaalne emakasisene vahend, implantaat).

Mõnikord kasutatakse raviks ka teisi hormonaalseid preparaate. Vajadusel selgitab Teile seda raviarst.

Operatiivne ravi. On enamasti laparoskoopiline, see võimaldab vabastada endometrioosist tingitud liiteid erinevate organite vahel, eemaldada endometrioosikoldeid, endometrioidse tsüsti kapsli. Harva on vajalik avatud operatsioon.

ITK822
Kinnitatud AS ITK ravikvaliteedi
komisjoni 07.11.2018 otsusega
(protokoll nr 16-18)